

In materials research outlines the problematic aspects and prospects of further development.

For further development it is important to work in urban space professional artists who have the necessary skills as the basis for creating objects of contemporary monumental art in an urban environment has become their style and composition matching the existing architectural ensemble and natural space. The important point arises comprehensive training of qualified personnel. Given the relevance of contemporary monumental art practices important to introduce new courses in art and partly technical universities, revealing the basic theoretical and practical principles of operation of urban space. This, in turn, will help expand the scope of traditional monumental art experts, designers, architects, graphic artists, meet the needs of time and will help introduce effective mechanisms aesthetic of contemporary urban spaces. An important new feature is to promote initiatives in their community and balanced support from both the city administration and commercial structures. Actually nowadays see the memorial traditional practices and give priority to innovative projects. After each period has its own artistic language forms and outdated badly perceived by the new generations. In addition, new monumental practices is an important means of constructing cultural identity of the city and part of its branding.

Key words: monumental art practices urban space muralism, street art, graffiti, current trends of contemporary art, Western Ukraine, artists, artistic designs, current trends, monumentalism, Lviv garde.

Аннотация

Ефимова А.В. Особенности реализации актуальных тенденций искусства в городской среде в Западной Украине: современные монументальные арт-практики

Исследованы особенности актуализации мировых тенденций искусства в городской среде на территории Западной Украины. Внимание акцентировано на современных монументальных арт-практиках, к которым отнесены концептуальные памятники, скульптуры, мурализм и, частично, граффити. На примере репрезентативных проектов выявлена специфика развития этих жанров в городах Западной Украины, обозначены проблемные аспекты и перспективы развития.

Ключевые слова: монументальные арт-практики, урбанистическое пространство, мурализм, стрит-арт, граффити.

Надійшла до редакції 2.12.2014 р.

УДК 726.5.03

О.О. Лесик-Бондарук

ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВЕ І ПЛАНУВАЛЬНЕ ВИРІШЕННЯ МУРОВАНИХ МОНАСТИРІВ ВОЛИНИ XVII-XVIII СТ.

Постановка проблеми. У ХХ та на початку ХХІ століття, на думку автора, українці почали надто недбало ставитися до своєї культурної спадщини. Відома надзвичайно велика кількість випадків, коли пам'ятки архітектури фізично знищуються або кардинально змінюються заради новітньої перебудови чи так званої «реставрації». Монастирські комплекси часто ставали головними домінантами міської та сільської забудови, нерідко саме монастирі ставали основними відправними точками, від яких формувалась забудова всього населеного пункту. Дана стаття має на меті проаналізувати композиційні та планувальні характеристики волинських мурованих монастирів XVII-XVIII століття для допомоги кваліфікованим спеціалістам у процесі збереження, відтворення та відновлення споруд на більш професійному рівні.

Аналіз публікацій. Проблематика об'ємно-просторових і планувальних характеристик волинських мурованих монастирів розглядається у працях Г. Логвина, Л. Прибеги, І. Могитича, Ю. Нельговського, П. Юрченка, О. Цинкаловського та ін. [2, 5–7, 9–10]. По кожному з монастирів Волині XVII-XVIII ст. виконані обмірні креслення планів та розрізи.

Виклад матеріалу. Якщо композиційно-планувальна характеристика храмів вирішувалась в межах однієї споруди, то композиція та планування монастирського ансамблю мають специфічні особливості в зв'язку з багатофункціональним призначенням окремих корпусів чи їх частин.

Композиційна різноманітність монастирів при індивідуальності кожного ансамблю чи архітектурного комплексу об'єднані закономірними принципами побудови. На композиційне вирішення монастиря чинили вплив наступні показники:

- першочергова функція споруди, її «профілювання»;
- характер рельєфу, навколишній ландшафт;
- розташування в населеному пункті;
- характер оточуючої забудови та її тектоніка;
- реконструкція та перебудови споруд в силу історичних причин.

При значимості та важливості кожного з показників головним фактором композиційного вирішення споруди була його профілююча функція. «Профілювання» монастирів залежало від ставлення влади до того чи іншого комплексу, його відвідування, наявності святинь, торговельних зв'язків. Це також виявляло матеріальні цінності в монастирях, на основі яких запрошувались різноманітні майстри для зведення будинків та споруд у комплексах. Значимість і популярність монастирів характеризувала масштаби їх розвитку. Зустрічаються монастирі як незначних розмірів, так і величезні архітектурні комплекси.

Різноманітні об'ємно-просторові вирішення монастирів Волині зведено автором до стійких композиційних груп: замкнуті, компактні, блоковані, павільйонні [Рис. 1, 2].

Кожна група має свої типи композиційних принципів взаємозв'язку споруд.

Монастирі, об'єднані в композиційну групу замкнутих, мають чітко виділений об'єм келій з внутрішнім двориком, квадратним чи прямокутним в плані, над яким домінує храм. У деяких випадках об'ємно-планувальні вирішення корпусів келій мають П-подібні вирішення, або один дворик замкнутий, а другий - відкритий. У всіх прикладах об'єм храму блокується з корпусом келій бічною стороною або вівтарем. В монастирях даної композиційної групи досить вдало поєднуються рівновага об'ємів, їх масштабність, взаємозв'язок із навколишньою забудовою, ландшафтом (монастирі єзуїтів, тринітарів у Луцьку, монастир в Любешові).

Монастирі компактної групи вирішені у вигляді декількох об'ємів, що блокуються з костелом чи собором, а також групи споруд, об'єднаних навколо церкви. Монастирський двір та перед соборна площа злиті, що пояснюється щільністю навколишньої забудови. Собор, келії з трапезною, дзвіниця сприймаються щільними об'ємами, починаючи від входу в монастир. Відчувається композиційна єдність, невід'ємність споруд (монастирі василіан, шариток у Луцьку, монастир Воскресіння у Корці).

У монастирях блокованої композиції розкривається простір внутрішнього двору та компактність об'ємів, які підпорядковані собору чи костелу. Простір внутрішнього двору дозволяє сприймати споруди з різних видових точок. Незважаючи на компактне групування об'ємів, у деяких монастирях вони сприймаються панорамно, є домінантами навколишньої міської забудови. Характерна в цьому відношенні Почаївська Лавра, яка своїм композиційним вирішенням на підвищенні брала активну участь у формуванні силуету населеного пункту (монастирі у Кременці).

Група монастирів павільйонної композиції найбільш значна і розділена автором на декілька типів:

- монастирі з простором соборної площі;
- основні споруди розташовані в одну лінію на парадному дворі;
- центром є об'єм собору;
- споруди компактно розташовуються біля собору.

У монастирях з простором соборної площі основні споруди, починаючи з собору, групуються навколо площі (монастирі бернардинців в Ізяславі, Луцьку, Дубно, Миколаївський монастир в Жидичині).

У монастирі бернардинців у Луцьку соборна площа чітко окреслена собором, підковами келій, трапезною та будинком митрополита. Всі інші об'єми, включаючи частину старовинного кладовища, підпорядковані даним спорудам.

У Миколаївському монастирі в Жидичині соборна площа підпорядкована церкві, яка є домінантою комплексу, розташована в центрі подвір'я і масштабно об'єднує навколо себе корпус келій, будинок єпископа, семінарію та дзвіницю.

У монастирях, де основні споруди розташовані в одну лінію на парадному дворі, – головні споруди вишикувані в лінію-фронт з виділенням господарської зони (монастирі в Зимно, Мильцях, монастир кармеліток в Дубно).

У монастирі-фортеці Зимно центральний вхід знаходиться між північно-східною та південно-східною вежами. На прямокутному подвір'ї по фронті північної та південної стін розташовані церква, трапезна, школа, вежі та дзвіниця. Всі вони композиційно об'єднані Успенським собором. Господарський двір повністю ізольований від основної групи споруд. Своєрідно розташовані споруди Миколаївського монастиря в Мильцях.

Миколаївська церква та Тепла церква зблоковані в одну лінію корпусом келій та сприймаються цілісним об'ємом при вході на подвір'я монастиря зі сторони західних воріт. Завершується

фронтальна композиція будинком наставника, який майже перпендикулярно поставлено наприкінці корпусу келій. Південна територія монастиря зайнята садком.

У монастирях, де центром композиції є собор, храмові споруди, як правило, стоять у центрі паралельного двору, а навколо нього на певній відстані групуються інші споруди (монастирі в Устенському Другому, Межіричі). В цих монастирях собори розташовані на осі головного входу, відкриваючи простір внутрішніх дворів. Культурні споруди є домінуючими над іншими будівлями. Службові та допоміжні споруди зведені позаду собору.

У монастирях, де споруди компактно групуються біля собору, двір та площа перед собором злиті (Троїцький монастир у Корці).

У більшості досліджуваних монастирів Волині необхідно відмітити композиційну єдність комплексів. Зникнення будь-якого з об'ємів практично недопустиме, бо порушується цілісність ансамблю.

У композиційних рішеннях монастирів має місце сувора послідовність – від розміщення собору до постановки споруд службового призначення. Практично композиція монастирського ансамблю залежить, у першу чергу, від розміщення собору. В залежності від параметрів споруд монастирів у багатьох із них проявляється принцип співрозмірності. Сприйняття будинків з різних видових точок «покадрово» має важливий психологічний момент у зв'язку з тим, що в значній частині монастирів збереглися огорожі, а це створює атмосферу замкненості, ізоляції.

Важливе місце у формуванні зовнішнього вигляду досліджуваних пам'яток має навколишній ландшафт. У більшості випадків оточуючий рельєф, водні простори, рослинність мають визначальне значення при формуванні комплексів. В естетичному сприйманні монастирських споруд навколишня природа виступає невід'ємним компонентом. При цьому слід відмітити, що наявність такої кількості прекрасних монастирських ансамблів є результатом того, що митці та народні майстри творили свої шедеври на основі стійких композиційних прийомів і правил. І це характерно не лише для монастирських комплексів Волині, а й для більшості монастирів України [3].

Незважаючи на те, що у всіх монастирях Волині, які знаходяться у задовільному технічному стані, є обмірні креслення, систематизованого дослідження планів будинків та споруд в монастирях не проводилось.

Функціонально-планувальне рішення споруд у монастирських комплексах, на думку автора, залежить від наступних показників:

- утилітарне призначення будинку чи споруди;
- реконструкції і перебудови, які проводились в архітектурних комплексах, окремих спорудах;
- рівень розвитку інженерно-будівельної техніки;
- види та різноманітність будівельних та оздоблювальних матеріалів, що застосовувались в період спорудження комплексів.

Кожен із цих показників міг мати першочергове значення для планувальної структури будь-якої монастирської споруди в процесі історичного формування архітектурного комплексу.

Дослідженням встановлено, що в монастирях Волині зустрічаються наступні за функціональним призначенням будівлі: храмова споруда (церква, костел, собор), келії, трапезні, дзвіниці, сторожові вежі, лікарні, типографії, школи, семінарії, готелі, споруди для перебування духовенства.

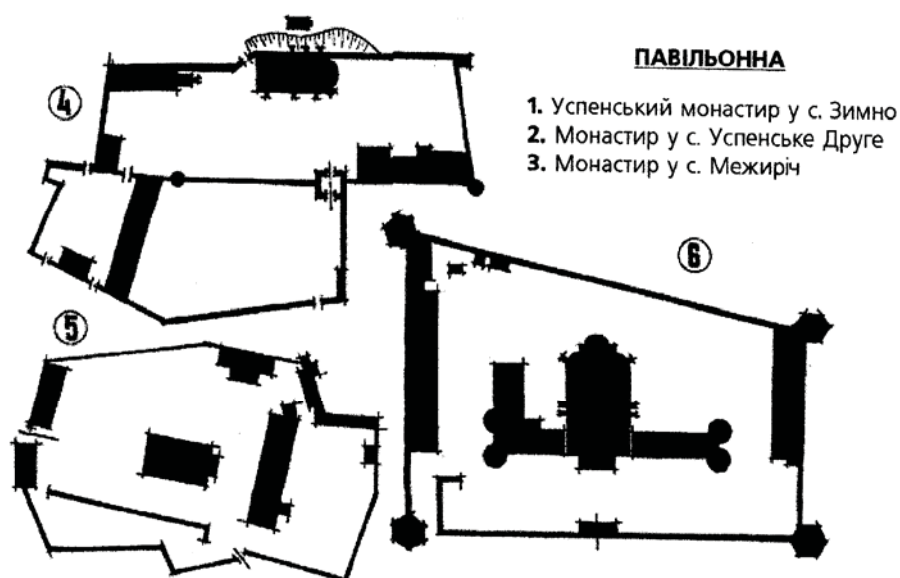
Проведені дослідження об'ємно-просторових і планувальних рішень храмових споруд та монастирів Волині дозволили автору виявити ряд характерних особливостей:

- кожній храмовій споруді – як дерев'яній, так і кам'яній – характерний свій, індивідуальний вигляд та планувальне рішення;
- більшість храмів можна об'єднати в типологічні групи з певними стильовими, композиційними та планувальними характеристиками;
- всі храми мають спільне: при тогочасному низькому рівні будівельної техніки та дещо обмеженій кількості будівельних матеріалів зодчими споруджувались різноманітні за композиційно-планувальними рішеннями високохудожні твори архітектури.

На основі дослідження об'ємно-просторової та планувальної організації храмових споруд регіону автором визначені наступні типи храмів, характерні саме для Волині: тризрубні, одноверхі дерев'яні церкви, однефні, з однією, двома банями кам'яні церкви (у своїх композиційно-планувальних рішеннях близькі до волинських дерев'яних церков) та тринефні, чотири –, шести стовпові костели базилікального типу.

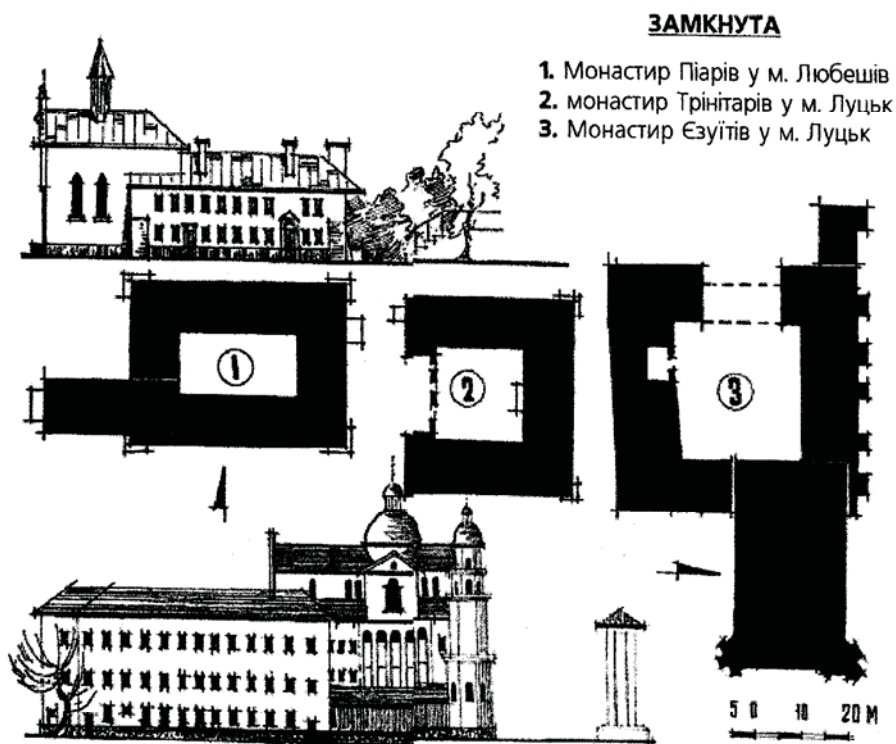
Висновок. Якщо використання храмових споруд за своїм основним призначенням в останні роки майже не викликає проблем у нашій державі, то раціональне функціональне використання інших пам'яток історії та культури з умовою фізичного та морального збереження об'єктів – це

складний, багатогранний процес. Монастирські комплекси займають важливе місце у системі формування міської забудови як Волинського регіону, так України в цілому. Автор виділяє декілька видів стійких композиційних груп досліджуваних монастирів: замкнуті, компактні, блоковані, павільйонні. В залежності від тієї чи іншої групи пам'ятки мають різні типи об'ємно-просторових і планувальних вирішень.

КОМПОЗИЦІЇ МОНАСТИРІВ

Рис.1

КОМПОЗИЦІЯ МОНАСТИРІВ

Рис.2

Список використаної літератури

1. *Історія Волині*. З найдавніших часів до наших днів [зб. наук. пр.] – Л. : Вищ. шк., 1988. – С. 17–30.
2. *Колосок Б. В.* Архітектура Луцька періоду бароко / Б. В. Колосок. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 30–44.
3. *Лесик О.* Замки і монастирі України / О. Лесик. – Л. : Світ, 1992. – 186 с. ; іл.
4. *Лесик О. В.* Формування закладів відпочинку та туризму в історико-архітектурному середовищі України / О. В. Лесик. – К., 1993. – С. 308.
5. *Логвин Г. Н.* По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки / Г. Н. Логвин. – К. : Мистец., 1968. – С. 147–205.
6. *Могитич І.* Сторінки архітектури Галичини і Волині XII-XIV ст. / І. Могитич // Вісник інституту «Укрзахідпроектреставрація». – Л. , 1997. – № 8. – С. 3–20.
7. *Нельговський Ю. П.* Архітектура другої половини XVI – першої пол. XVII ст. / Ю. П. Нельговський // Історія українського мистецтва : зб. наук. праць. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1967. – Т. 2. – С. 56–106.
8. *Прибега Л. В.* Методика охорони та реставрації пам'яток народного зодчества України / Л. В. Прибега. – К. : Мистец., 1997. – 144 с. : іл.
9. *Цинкаловський О.* Старовинні пам'ятки Волині / Ін-т дослідів Волині / О. Цинкаловський. – Торонто : т-во Волинь, 1975. – С. 18–27.
10. *Юрченко П. Г.* Мистецтво другої пол. XVII-XVIII ст. / П. Г. Юрченко, М. П. Царенко // Історія українського мистецтва : зб. наук. праць. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1967. – Т. 3. – С. 13–125.
11. *Malinowski M.* Zarys dziejow diecezji Luckiej oraz katedry sw. Piotra i Pawla w Lucku / M. Malinowski, B. Kolosok. – Oswiecim, 1993. – S. 95.

Резюме

Церкви, костели, монастирі, в силу своєї історико-архітектурної цінності, об'ємно-просторової композиції та функціонального призначення, приймають найактивнішу участь у формуванні силуету українських населених пунктів. На сучасному етапі розвитку міст і сіл Волині досліджувані монастирі мають декілька видів стійких композиційних груп: замкнуті, компактні, блоковані, павільйонні. В залежності від тієї чи іншої групи пам'ятки мають різні типи об'ємно-просторових і планувальних вирішень. Стаття дає певний пласт інформації, корисної для подальшого збереження історичної міської забудови волинських міст, реставрації пам'яток монастирського будівництва та гармонійного поєднання сучасної забудови та історичної.

Ключові слова: Храмова споруда, монастир, православ'я, католицизм, об'ємно-просторова характеристика, планувальні вирішення, композиційний аналіз.

Summary

Lesik-Bondarchuk O. Spacious and planning solutions of XVII-XVIII ct Volyn stone monasteries Churches, monasteries, because of its historical and architectural value, three-dimensional arrangement and functionality, take an active part in shaping the silhouette Ukrainian settlements.

The study found that in monasteries there Volyn following the functional purpose of the building: the house building (church, church, cathedral), cells, refectory, bell towers, watch towers, hospitals, publishing, schools, seminaries, hotels, buildings to stay clergy.

At the present stage of the towns and villages of Volyn studied monasteries are several types of resistant composite groups: closed, compact, blocked, pavilion.

Based on a study of three-dimensional planning and organization of church architecture of the region by the author of the following types of churches, typical for Volyn: tryzrubni, odnoverhi wooden churches, odnonefni, with one, two steeples stone church (in their composition and planning decisions of Volyn close to the wooden churches) and three naves, four, six pole churches bazylikalnoho type.

Depending on of a group of monuments have different types of spatial and space-planning solutions.

The article characterized all the above-mentioned examples.

An important role in shaping the look has studied monuments surrounding landscape. Most of the surrounding terrain, water spaces, vegetation are crucial in the formation of complexes. In aesthetic perception of monastic buildings surrounding nature acts as an integral component. It should be noted that the presence of so many beautiful monastic ensembles are the result of the fact that artists and craftsmen created their masterpieces on the basis of stable compositional techniques and rules. And this is true not only for the monasteries in Volyn, but most monasteries in Ukraine.

If the use of church architecture in its main purpose in recent years almost does not cause problems in our country, the rational functional use of other historical and cultural condition of physical and moral preservation facilities – is a complex, multifaceted process. Monastic complexes occupy an important place in the formation of urban development as Volyn region, Ukraine as a whole. The author distinguishes several types of resistant composite group studied monasteries are closed, compact, blocked, pavilion. Depending on of a group of monuments have different types of spatial and space-planning solutions.

The article gives a certain layer of information useful for future conservation of historic urban Volyn cities, restoration of the monastery building and the harmonious combination of modern and historic buildings.

Key words: church architecture, monastery, Orthodoxy, Catholicism, three-dimensional description, planning solutions, compositional analysis, Volyn, Murovane construction, typological features, functionality, a historical monument.

Аннотация

Лесик-Бондарчук О.О. Объемно-пространственные и планировочные решения каменных монастырей Волыни XVII-XVIII веков

Церкви, костелы, монастыри, в силу своей историко-архитектурной ценности, объемно-пространственной композиции и функционального назначения, принимают активнейшее участие в формировании силуэта украинских населенных пунктов. На современном этапе развития городов и сел Волыни исследуемые монастыри имеют несколько видов стойких композиционных групп: замкнутые, компактные, блокированные, павильонные. В зависимости от той или другой группы достопримечательности имеют разные типы объемно-пространственных и планировочных решений. Статья дает определенную информацию для последующего сохранения исторической городской застройки волыньских городов, реставрации достопримечательностей монастырского строительства и гармоничного сочетания современной застройки и исторической.

Ключевые слова: храмовое сооружение, монастырь, православие, католицизм, объемно-пространственная характеристика, планировочные решения, композиционный анализ.

Надійшла до редакції 22.10.2014 р.

УДК 130.2:75.03(477)

Н.О. Дем'янова

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕВОЛЮЦІЮ ЕТНОСТИЛІСТИКИ В ЖИВОПИСІ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

Постановка наукової проблеми та її значення. На сьогодні існує постійна потреба у збереженні нашої культурної ідентичності в полікультурному просторі. В цьому процесі образотворче мистецтво відіграє одну з ключових ролей. Сучасні українські художники досить часто у творах використовують елементи з арсеналу місцевих образотворчих традицій різних часів. Різноманіття цих традицій спричинено зовнішніми та внутрішніми факторами впливу протягом еволюції мистецтва. Розкриття цієї теми дає можливість глибше зрозуміти природу етностилістики у живописі.

Метою статті є презентація факторів впливу та їх роль на еволюцію етностилістики в українському живописі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Одним із визначальних чинників, що вплинули на формування художнього життя України, стало її розташування як межової смуги між Сходом і Заходом у культурному, географічному, історичному, політичному, соціальному та інших аспектах.

Е. Кузьмін 1900 р. на сторінках часопису «Киевская старина» наголошував на унікальному географічному і культурному розташуванні України між Сходом і Заходом [8].

Як зазначає З. Сапелкіна, посилаючись на теорію американського вченого С. Гантінгтона, Україна розташована на межі цивілізацій, «тривале перебування українських земель у складі різних державних утворень (Литовського князівства, Речі Посполитої, Австро-Угорської, Османської та Російської імперій, Польщі, СРСР) призвело до формування специфічної структурної конфігурації цивілізаційних світів» [10]. «Особливо напруженим процес формування етнокультурної ідентичності постає у прикордонних культурах, що історично функціонують на перехрестях цивілізаційних масивів і відрізняються духовним